

Kopsuvähk fookuses

Tanel Laisaar – Tartu Ülikooli kopsukliinik ja TÜ Kliinikumi kopsukliinik

Miks on kopsuvähk oluline tervishoiuprobleem? Kopsuvähk on üks sagedasemaid vähipaikmeid nii meestel kui ka naistel ning ülekaalukalt kõige sagedasem vähisurma põhjus. Suure suremuse põhjuseks on haiguse diagnoosimine valdavalt hilisstaadiumis – kopsuvähk kulgeb kaua asümptoomselt ning tekkivad sümptomid on mittespetsiifilised. Kuigi on üldteada, et suitsetamine on peamine kopsuvähi riskitegur, diagnoositakse umbes 20% kopsuvähkidest tänapäeval mittesuitsetajatel. Olulisteks riskiteguriteks peetakse õhusaastet, kokkupuudet erinevate kantserogeenidega, kaasuvaid haigusi nagu krooniline obstruktiivne kopsuhaigus jms. Kopsuvähi ennetuses on siiski põhiorõhk suitsetamisest loobumisel ning erinevas mahus tubakast loobumise nõustamise teenuseid, mida osutavad vastava koolituse läbinud tervishoiutöötajad, on alates 2022. aastast ka Tervisekassa rahastanud. Samas ei ole Eestis suitsetajate huvi nõustamise vastu kuigi suur ega teenuse kättesaadavus kuigi hea.

Kopsuvähi ravis on viimasel aastakümnel saavutatud olulisi edusamme. Kopsuvähi kõige efektiivsema ravimeetodi – kirurgilise ravi – osakaal on vähehaaval suurenenud. Operatsioonid on muutunud valdavalt minimaalinvasiivseks ning see tagab patsientide kiirema ja vähemate tüsistustega paranemise. Olulise arengu on läbi teinud kiiritusravi – kasutatakse täppiskiiritust, mis võimaldab saada paremaid ravitulemusi ning naaberelundeid kiiritusega seotud kahjustusest säästa. Süsteemses ravis on traditsiooniline keemiaravi üha enam asendumas individualiseeritud märklaudja ja immuunraviga, mis on samuti oluliselt kaasa aidanud vähipatsientide elulemuse paranemisele. Teatud tingimustel on vähist hakatud rääkima kui kroonilisest haigusest, millega patsient võib elada aastaid.

Parima elulemuse tagab siiski kopsuvähi varane avastamine, mis on võimalik sõeluuringu abil. Kuigi sõeluuringu efektiivsus, kasutades madaladoosilist kompuutertomograafilist uuringut, on suurtes

juhuslikustatud kontrollitud uuringutes veenvalt tõestatud ja kopsuvähi sõeluuringut soovitavad paljud rahvusvahelised erialaorganisatsioonid, on sõeluuringu optimaalse korraldusega seoses tänini hulgaliselt lahtisi küsimusi.

Eestis on esimesed sammud sõeluuringu kasutuselevõtuks astunud. 2021. aastal viidi kolme perearstinimistu baasil läbi teostatavusuuring ning 2022. aastal juba Tartu ja Tartumaa 74 perearstinimistu osalusel pilootprojekt, mida vedas Tartu Ülikooli peremeditsiini ja rahvatervishoiu instituut ning rahastas Tervisekassa. Tänu personaalsele lähenemisele patsientide kaasamisel saavutati sõeluuringus suur, 79%-line sihtrühma osalus. On hea meel, et vastset ametisse asunud Eesti Vabariigi valitsus on oma prioriteetide hulgas välja toonud just personaalse riigi. Kopsuvähi sõeluuringu projekt on siin heaks näiteks, kuidas seda ellu rakendada. Kopsuvähi sõeluuringu teema on aktuaalne kogu Euroopas, selle kasutuselevõtu toetamisele on keskendunud ka Euroopa Liidu rahastatud ja 1. aprillil 2023 käivitunud SOLACE (*Strengthening the Screening of Lung Cancer in Europe*) projekt (<https://europeanlung.org/solace/>), milles osaleb partnerina ka Tartu Ülikool.

Kopsuvähi varase avastamise kõrval on oluline toetada patsienti kogu tema raviteekonna vältel, milleks on esmalt vaja seda teekonda täpsemalt mõista. Käesolevas Eesti Arsti numbris on ülevaade suuremahulisest projektist, mis viidi läbi kolme Eesti kopsuvähipatsientide raviga tegeleva haigla (Tartu Ülikooli Kliinikumi, Põhja-Eesti Regionaalhaigla ja Ida-Tallinna Keskhaigla), Sotsiaalministeeriumi, Tervisekassa ja toetajana Roche Eesti OÜ koostöös ning milles kaardistati kopsuvähipatsiendi diagnostika ja ravi etapid. Erialaspetsialistid defineerisid andmekoosseisu, mis on vajalik kopsuvähipatsiendi diagnostika ja ravi protsessist ülevaate saamiseks. Andmete kogumisel ilmnes, et paljudel juhtudel on vajalikud andmed küll elektroonsel kujul olemas, kuid sageli vaid vabatekstina,

Tanel Laisaar

mittestruktureeritud kujul ning tagatud ei ole juba kord sisestatud andmete liikumine erinevate andmekogude ja registrite vahel.

Järgmise sammuna on plaanis Eestis kaardistada kogu kopsuvähipatsiendi teekond alates esimeste sümptomite ilmumisest kuni surma või tervenemiseni. See projekt toimub era- ja avaliku sektori koostöös – osalevad Sotsiaalministeerium, Tervisekassa ning ravimitootjad Astra Zeneca, MSD ja Roche. Kaasatakse ka probleemi „omanikud“ – patsiendid ja nende lähedased ning kõik patsiendi teekonna olulised osapooled (arstid jt spetsialistid, erialaseltsid, haiglad, sotsiaalteenuste

pakkujad jt). Pikem eesmärk on muuta kopsuvähipatsiendi teekond sujuvamaks ja tagada võimalused haigusega paremini toime tulla. Selleks kaasatakse projekti lõppfaasis ka tervisesüsteemi otsustajad ning tervisetehnoloogia- ja *start-up*-firmad kui potentsiaalsed lahenduste pakkujad ning arendajad.

Kokkuvõttes on kopsuvähk nii Eesti kui kogu maailma tervisesüsteemis oluline ja aktuaalne probleem. Kopsuvähi käsitus Eestis on üldjoontes paigas, samas saab patsiendi teekonna eri etappides paljutki paremaks muuta. Ja nagu ikka leitakse parimad lahendused kõigi osaliste koostöös.